

Chobolobo

Hoe Curaçao zo kleurrijk werd

Olga van der Klooster

Embroidery Curatorial Library
prepared by
D.W.J.

Hoe Curaçao zo kleurrijk werd

Je ontkomt er niet aan: als je op Curaçao bent, raak je onder de indruk van de kleurenrijkdom. Mintgroen, lichtblauw, zachtgeel en allerlei tinten rood. De Handelskade in Punda, de arbeidershuisjes op Berg Altena, de statige stadswoningen in Pietermaai, alles ademt kleur. De landhuizen in het achterland zijn vooral getooid in gele tinten. Tweehonderd jaar geleden was het eiland nog niet zo schilderachtig. Veel huizen waren nog gewoon wit van de kalk waarmee men de muren bepleisterde en verfde. Andere hadden een kleurtje gekregen, maar het palet kleuren was beperkt.

Wit

Toen de Nederlanders in de zeventiende eeuw hun eerste bouwwerken op Curaçao neerzetten, verfden ze de muren al met Curaçaose kalk. Ingenieurs van de West-Indische Compagnie hadden namelijk ontdekt dat zij van de aangespoelde schelpen en de koraalstenen óók kalk konden maken. Deze materialen lagen zo voor het oprapen langs de kust en bleken een prima vervanging van 'Luikse kalk' die anders uit Nederland moest worden vervoerd. De schelpen en koraalstenen werden in provisorisch aangelegde veldovens verbrand tot kalkpoeder: de grondstof voor kalkmortel, kalkpleister en kalkverf (figuur 1). Hiervan waren grote hoeveelheden nodig voor de bouw van forten. Ook overheidsgebouwen, particuliere woningen, hutten en de onderkomens van slaven werden ermee bepleisterd en witgekalkt. Willemstad moet er met de oogverblindend witte huizen in soorten en maten, dicht op elkaar, sprookjesachtig hebben uitgezien.

Aan het begin van de negentiende eeuw ontdekten artsen dat de hoge lichtreflectie van de witte huizen schadelijk voor onze ogen is. De uv-straling irriteert het hoornvlies en kan op den duur 'sneeuwblindheid' veroorzaken. Oogziektes kwamen vaak voor op Curaçao. Uit voorzorg kondigde gouverneur Kikkert daarom in 1817 een 'witkalkverbod' voor de dichtbebouwde stadswijken van de hoofdstad af: 'dat de muren der huizen en andere gebouwen in de Willemstad, aan de Overzijde van de haven (Otrabanda, *OvdK*), op Pietermaay of buiten de Steene Stadspoort en op Scharlo voortaan niet meer met wit zullen mogen gepleisterd of gewasschen worden.'

Voortaan moest iedereen aan het witte kalkwater een pigment toevoegen. Welke kleur je koos, maakte niet uit, gewoon de tint die je zelf mooi vond (figuur 2).

DE CURAÇAOSCHE COURANT.

Vol. V.]

Saturdag den 10ten Mey, 1817.

[No. 19.]

DE Vice Admiraal Gouverneur Generaal en Raden van Policie van Curaçao en onderhorige eilanden.

Allen den genen die deze zullen sien ofte horen lezen, salut! doen te weten.

Naardien het aan ons door des kundige te kennen gegeven is dat de witte muren der huizen zeer nadelig voor her gezicht zyn, uit hoofde der wederkaanzing der zonnestralen op het ongetzel, waardoor eene onherstelbare verzwakking aan hetzelfde veroorzaakt wordt, zo is het, dat wy op de aan ons deswegens gedane voordragt, tot het algemeene geoordeeld hebben te gelasten, gelyk gelast wordt by deeze: dat de muren der huizen en andere gebouwen in de Willemstad, aan de Overzijde der Haven, op Pietermaay of buiten de Steene Stadspoort en op Scharlo, voortaan niet meer met wit zullen mogen gepleisterd of gewasschen worden; staande het aan een ieder vry om zodanige ander koleur daartoe te gebruiken als hy of zy zal verkiezen: zullende dus de genen die van en na de afkondiging dezer humdelissen of gebouwen laten wit pleisteren of wasschen, niet alleen verbeuren eene boete van Vyf en Twintig Pezos, voor Agtien ten behoeve van de Koninklyke Kas, den Raad Fiscaal en den aanbrenger ieder voor een derde, maar bovendien nog verplicht zyn dezelve een ander koleur te geven, hetwelk binnen den door het officie Fiscaal naar bevinding te bepalen tyd zal moeten geschieden; en ingeval iemand daartoe onwillig of onlatig mogte zyn, zal het officie Fiscaal zulks ten zyne of haare kosten laten doen, welke kosten, op aanmaning niet betaald wordende, door den Weldelede Gestrenghe Heer Raad Fiscaal of deszelfs Adjunct by parate executie zullen worden ingevorderd.

Aldus gearresteerd in de Raadsvergadering gehouden op het Gouvernement's Huis binnen het Fort Amsterdam op Curaçao den 22sten April 1817, het vierde jaar Zynrer Majesteits regering.

De Vice Admiraal Gouverneur Generaal en Raden voornoemd.

(Was getekend) A. KIKKERT.
Ter ordonnantie van dezelve,
(Was getekend) W. PRINCE,
Secretaris.

Gepubliceerd binnen het Fort Amsterdam en in Willemstad, Overzyde der Haven en op Pietermaay den 23sten daaropvolgende.

(Was getekend) W. PRINCE,
Secretaris.

DE Vice Admiraal, Gouverneur Generaal en Raden van Policie van Curaçao en onderhorige Eilanden.

Allen den genen die deze zullen sien ofte horen lezen, salut! doen te weten:

Dat wy nodig geoordeeld hebben het 2de Artikel van de Ordonnantie op het Recht van Patent den 20sten July 1816 gearresteerd ten opzichte den tyd na wel-

kalkoven

Curaçao den 3den May 1817.

DE ondergetekende maakt by deeze aan een ieder en byzonder aan zyne vrienden bekend, dat zyne tot nu gedaane affairs, heeden zullen ophouden, en door hem voortaan onder de Firma van J. C. SCHOLTZ & Co. zal worden voortgezet; vertrouwende dat de begunstiging die hy by zyne voorige firma genoten heeft, ook nu in zyne nieuwe betrekking zal blijven voortdueren.

Hy verzoekt tevens alle de genen die aan de voorige firma mogten verschuldigd zyn, hunne schuld, zonder eenig tydverwyl binnen den tyd van vier weeken by den Makelaar David Lopez Penha te komen voldoen; alsoo deeze zaken in vereeffening moeten gebragt worden.

J. C. SCHOLTZ.

Curaçao, den 25sten April, 1817.

TE KOOP.

STEENBERGH'S Hof gelegen in het boven eind van Pieter Maay, ontrent tien minuten van de stad gelegen, eene der meest aangenaamste gelievenheden van dit Eiland. Adres voor het zelve by PETER VANSTENBERGH, in de Breedstraat No. 36.

Curaçao den 1sten Mey, 1817.

EEN ieder zy gewaarshouwd geen credit te verlenen aan de equipage van het schip Nederlandsch Kroon Prins, zullende zulks niet valdieren by
J. G. KLATT.

eene pretentie tegen de gemelde Moses Rodriguez La Costa te hebben, om dezelve binnen de tyd van twaalf maanden na dato dezes intezenden, op dat gemelde Curatouren wegens den staat des Bodels ondertrigt zynde, de vereeffening dezelve ook zo spoedig mogelijk inogen werkstellig maken.

JACOB DE JESUS NAAR, President,
SELOMOH COHEN HENRIQUES,
Vice President.

Abm. & Jb. JESBRUN, Penningmeester.

Curaçao den 30sten April, 1817.

EEN ieder wort gewaarshouwd geene slaven van den Heer Cornelis Haven, zonder een schriftelyk Permit van de ondergetekenden in employeren, zullen de genen die waartegen atrydig handelen, door de weg van regten vervolgd worden.

T. H. VAGHST,
J. J. GAATMAN

Curaçao den 25sten April, 1817.

TE KOOP.

De siel zeilende brik
MARIA,
siet alle deszelfs toebehooren, waarvan de inventaris te zien is, en wegens de prijs derzelve kan worden overaengeloken, by de ondergetekende PETER VANSTENBERGH,
No. 36. Breede Straat.

Als mede
Van 3 tot 400 Vaten goede Zout, van de Edelle Heer Speucht's plantagie, te bevragen als boven.

Bij landhuis Chobolobo worden de wereldberoemde Curaçaose Likeuren (Genuine Curaçao Liqueurs) gemaakt. Edgar Senior ontdekte het drankje eind negentiende eeuw. Wat bleek? Als je de schillen van gedroogde laraha's in alcohol en suikerwater legt, krijg je een heerlijk drankje. De laraha is een sinaasappelsoort die, in deze smaak, alleen op Curaçao groeit. De eerste verovraars van het eiland, de Spanjaarden, namen hun Valenciasinaasappels mee om

hier te verbouwen. Maar de grond en het klimaat waren er niet geschikt voor. De sinaasappels bleken vreselijk bitter te smaken. Maar toen eens iemand van de familie Senior op de schil van zo'n vrucht ging staan, en de geur rook die daar vanaf kwam, ontstond het idee om er een likeurtje van te maken. Sinds 1947 is de distilleerderij van Senior & Co gevestigd in landhuis Chobolobo. De likeurs worden er, nog steeds volgens een geheim recept, grotendeels

met de hand gemaakt. Jarenlang was de Curaçaose likeur oranje. Nu wordt het gemaakt in vijf tinten: oranje, blauw, groen, rood en kleurloos. De distilleerderij is te bezoeken, van maandag tot vrijdag, van 8 tot 5 uur. Er is een expositie over de geschiedenis van de likeuren, het landhuis en Curaçao. Je kunt er lunchen in de tuin en likeurtjes proeven en kopen in het landhuis. Entree is gratis.

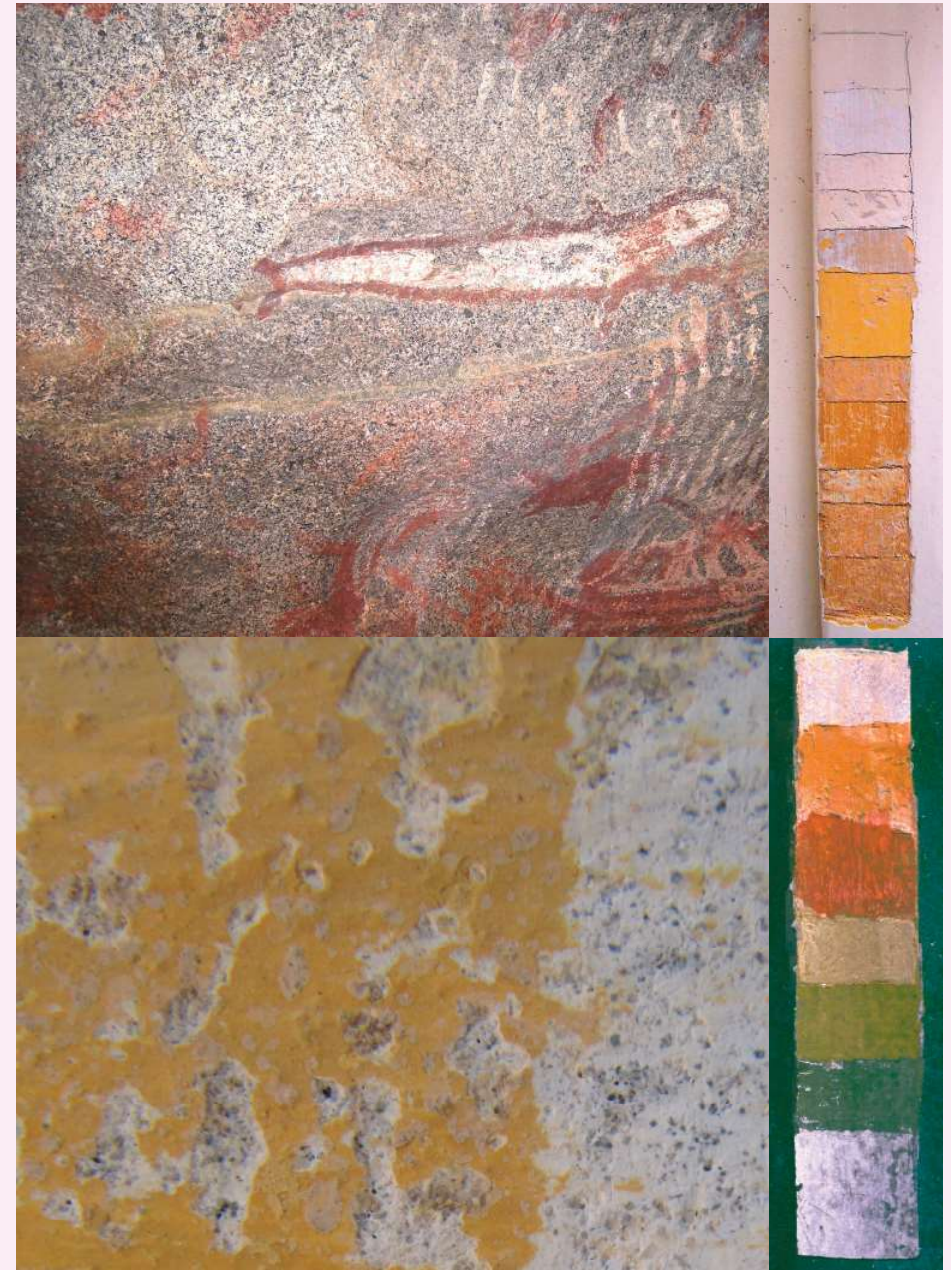
Kleurstoffen

Hoe kwamen ze destijds aan kleurstoffen? Die kwamen grotendeels uit Europa. Steenbrokken uit de steengroeven van Duitsland, Frankrijk, Engeland en Italië waren de grondstof voor kleurstoffen. Ze werden in Nederland in stampmolens tot poeder fijn gemalen. Het gaf de verf zijn kleur. Naast deze natuurlijke aardstoffen werden ook chemisch of kunstmatig gemaakte kleurstoffen naar Curaçao verscheept. In negentiende-eeuwse bestellijsten van het landsmagazijn lezen we welke voor de overheidsgebouwen werden ingekocht: Engels rood (een roodbruine aardstof), okergeel (een gele aardstof), Berlijns blauw (een kunstmatig donkerblauw), tonnetjeszwart (gemaakt van verkoold hout), groenspaan en vriesgroen. Deze laatste twee zijn kunstmatige kleurstoffen. Die werd verkregen door koperplaten met wijnazijn te besprenkelen. Het zuur veroorzaakt een geoxideerd groen laagje op het koper dat wordt weggeschraapt en tot verf verwerkt.

Door de kleuren onderling te mengen kon het palet worden uitgebreid. Voor het kleurwassen van buitenmuren waren lichte kleuren geschikt, zoals okergeel, Engels rood en grijs, gemaakt van zwart met wit. Berlijns blauw verbleekt in de zon en was meer iets voor interieurs. Houten delen van het huis werden niet gekalkt maar met lijnolieverf bestreken. De lichte groenspaan en het vriesgroen waren heel geschikt voor het olieverven van houten deuren, kozijnen en luiken. Het zijn lang houdbare – standhoudende – verven en tegelijkertijd effectieve bestrijdingsmiddelen tegen de gevreesde houtluis. Ze zijn giftig en daarom tegenwoordig verboden.

Kleurrijke stad

De kleuren van het huis zeiden iets over de status van de bewoners. Wie zijn huis met de dure, geïmporteerde kleuren kon schilderen, had geld en sociaal aanzien. De kleuren die werden gekozen, waren dus niet alleen een kwestie van persoonlijke smaak. Minder gefortuneerde bewoners gebruikten gewoon het roodbruine kleislib uit de bedding van de rooien, dat voldoende fijn was om verf van te maken. Indianen gebruikten deze verf ook al voor het maken van hun grotschilderingen (figuur 3). Deze ‘gewone’ kleur zal minder trendy zijn geweest. Er waren ook andere lokale kleurstoffen, zoals indigoblauw en het roodkleurige brazielhout, die als nadeel hebben dat ze snel verbleken in de zon. De indigoplant werd op de plantages voor de overzeese textielindustrie gekweekt, zoals op plantage Cas Abao. Daar vonden archeologen in 2015 nog stenen waterbakken waarin de planten destijds te rotten werd gelegd, totdat ze een spijkerbroekblauwe kleur afgaven. De brazielboom groeide overal op het eiland in het wild en werd op grote schaal naar Nederland verscheept. Daar werd het hout bijvoorbeeld in Amsterdam door mannelijke misdadigers tot poeder geraspt in ‘het rasphuis’. Het werd voor het kleuren van stoffen en in de boekdrukkunst gebruikt.

Of er sprake was van ‘modetrends’ in kleurgebruik op Curaçao is onbekend. Daarvoor is meer historisch kleuronderzoek nodig. Gelukkig gunt Marten Douwes Teenstra, inspecteur van (water)bouwkundige zaken en landbouw, ons in zijn reisverslag in *De Nederlandsche West-Indische Eilanden*, een kijkje in het Willemstad van 1836. Voordat we enkele citaten daaruit lezen, moeten we weten dat sommige kleurnamen een andere betekenis hadden dan tegenwoordig. Het ‘blauw’ in zijn reisverslag is niet de kleur die wij tegenwoordig blauw noemen. De kleurnaam komt van ‘blauwe arduinsteen’ of ‘blauwsteen’; een Belgische hardsteensoort die van nature grijs tot grijsblauw is. ‘Grauw’ in zijn reisverslag is niet grauw of grijs, maar okergeel.

In 1836 blijkt Willemstad al een kleurrijke stad: ‘De dikke van klipsteen opgetrokken muren, zijn met een mengsel van kalk en zand bepleisterd, sommige geel, andere wit en weder andere bont of blauw van kleur, hebbende meestal roode, enkele ook met blauwe pannen op de daken met witte vorsten, hoeken en lijsten; (...). De luiken en jalouziën zijn groen (...), door welke verscheidenheid van kleuren de huizen en straten zeer bont zijn.’

De vorsten, hoeken en lijsten van de daken, die Teenstra beschrijft, waren om praktische redenen witgepleisterd. Het zijn de plaatsen waar onderdelen van het dak op elkaar aansluiten. De naad op de overgang ervan, zoals bij de nok en op de hoeken, worden met zogeheten ‘nok- en hoekkepers’ afgedicht. Maar negentiende-eeuwse dakpannen waren van slechte kwaliteit. Ze kielden. Om ze toch waterdicht te krijgen, werden ze met een klein troffeltje, een *strika panchi*, bepleisterd. Daardoor tekenen zich witte lijnen en lijsten op het dak af. Tegenwoordig worden verbeterde dakpannen gebruikt, maar de gewoonte om de nok, de hoeken en de geknikte delen van het dak te witten – nu met verf – bestaat nog steeds, omdat het lijnenspel en het contrast met de oranje dakvlakken zo mooi staat. Vooral bij de landhuizen bestaat deze traditie nog.

Okergeel

Eén kleur blijkt in Teenstra’s tijd alom favoriet: donker okergeel. Willemstad had daardoor volgens Teenstra iets weg van een Neurenburger poppenstad: ‘Intusschen worden thans op voorbeeld van het Gouvernement, vele huizen geel bestreken, ook wel donkergrauw hetwelk door de bontkleurige daken en vensters, aan de stad, van een hoogte beschouwd, iets van eene Neurenburger poppenstad geeft. En dit is vooral het geval, wanneer men van hier over de Willemstad, Otrabande, Scharlo, Pietermaai en den berg Altena ziet.’

Buiten de stad en in het achterland van Curaçao straalden de met Europese kleuren geschilderde huizen wellicht nog meer de sociale status en

rijkdom van de eigenaar uit dan in de stad. Daar gold het witkalkverbod immers niet. Van de huizen die Teenstra er ziet, zijn vooral de landhuizen getint:

‘Hier den berg Altena opgaande, vonden wij links het blaauwe huis van Paddenburg’ en ook het landhuis Chobolobo is, net als tegenwoordig al ‘een geel huis’.

Waarom was okergeel toch zo’n favoriete kleur? Zeker in combinatie met helder oranje pannendaken en witgepleisterde nokken, dakknikken en daklijsten, ontstaat een prachtig en markant palet (figuur 4). Doorslaggevend echter was de heersende mode in Nederland (figuur 5). Zoals ook de gevels naar Nederlands voorbeeld werden gebouwd, kwamen ook de kleuren die daarbij hoorden hier terug. Okergeel was in de achttiende- en negentiende-eeuwse bouwkunst een toonaangevende kleur. Natuurlijk omdat huiseigenaren het een mooie kleur vonden, maar meer nog omdat deze geschikt was om de zo geliefde zandsteen na te bootsen. Alleen de huizen van de allerrijksten en van welgestelde stadsbesturen waren van zandstenen, zoals het zeventiende-eeuwse Paleis op de Dam in Amsterdam, destijds het stadhuis van de stad. De steensoort moest helemaal uit het graafschap Bentheim in Duitsland worden gehaald en was daardoor schaars. De meeste bewoners namen in plaats daarvan genoegen met een imitatie ervan. Gewone bakstenen gevels werden dan verstopt achter een okergeel geleverde pleisterlaag. Net als in Nederland werd ook hier het ‘blauw’ van de Belgische arduinsteen toegepast, weten we uit Teenstra’s reisverslag. Het gouvernementshuis, het meest luxueuze gebouw van het eiland, had ‘blauwbepleisterde muren en een dak van rode pannen’. Zoals gezegd bedoelde hij waarschijnlijk dus dat het de grijze tot grijsblauwe kleur van arduinsteen had.

Het moet er indrukwekkend door hebben uitgezien, want ook deze steen was hier schaars en werd alleen voor grafzerken en een enkele stadspoort gebruikt. Toch was ‘steengrauw’, okergeel dus, veruit favoriet. Voor een natuurgetrouwe zandsteenimitatie kerfde de stukadoor meestal eerst het patroon van gestapelde steenblokken in het gepleisterde geveloppervlak, waarna de schilder er de kleur opzette. Soms gooide hij zand door zijn verf om ook de ruwe steenhuid na te maken.

Over deze afwerkingstechnieken is op Curaçao nog weinig bekend. Veel oude pleisterlagen zijn in de loop van de tijd vervangen.

Tegenwoordig vinden wij okergeel vooral een tropenkleur en juist zo kenmerkend voor de eilanden Aruba, Bonaire en Curaçao. Deze is hier dan ook veel prominenter in beeld dan in Nederland. Dat komt omdat er hier veel meer gepleisterde gebouwen zijn. De grote gele muurvlakken vallen

natuurlijk direct op. Nederland is toch vooral een land van baksteenarchitectuur. Bovendien verdween de kleur er tegen het einde van de negentiende eeuw uit het straatbeeld. De gepleisterde gebouwen die er wel waren, werden voornamelijk nog wit gesaust! Hier bleef het kleurenpalet gehandhaafd en werd zelfs een belangrijk beeldmerk van met name historische landhuizen. De kleur komt nu wel gewoon uit een eigentijds verfpotje en is al lang niet meer bedoeld om er de kleur van Duitse zandsteen mee na te bootsen. De landhuizen zijn tegenwoordig ook feller geel dan vroeger. Het wit van het vroegere kalkwater temperde het historische pigment. Ook tonen de muren harder en egaler door het gebruik van verfrollers. De blokkwast van destijds liet streken na die de muren een fluweelachtige 'huid' gaven. Toch is er bij de landhuizen nog wel iets dat aan de vroegere verfraditie herinnert.

De bewoonde huizen krijgen regelmatig, bij voorkeur tegen de kerst, een grote schoonmaakbeurt. Ze worden dan meestal gelijk ook van een nieuw verfje voorzien. Hiermee werden ongeluk en kwade geesten uit huis verdreven, maar de schilderbeurt had ook een praktische noodzaak. De kalklagen vielen steeds in schollen van de muur. Dit euvel komt bij pleisters voor die zouten bevatten, bijvoorbeeld doordat de kalk met zeewater werd 'geblust'. Deze kristalliseren, nemen daardoor in volume toe en drukken de lagen uit-een. Hoewel tegenwoordig zoutloze pleisters worden gebruikt, is de regelmatige verfbeurt met kerst op veel plaatsen traditie gebleven. Men kiest dan ook wel eens gewoon een andere kleur, zoals rood, babyblauw en mintgroen. Curaçao is daardoor schilderachtiger dan ooit tevoren: een kleurrijke parel in de Caraïbische zee.

Niet alle landhuizen hebben dezelfde gele kleur, zo zijn Groot Davelaar en Zeelandia rood, Veeris roze en San Sebastiaan wit. [ik wil gráág een foto van san sebastiaan opnemen, zijn onze bureu. Maar ik héb nu nog geen goede foto... Houd je een plekje voor ze vrij?]

